

Ковальова О. В.,
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ

УДК 343.13
DOI 10.32845/2663-5666.2022.2.5

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Постановка проблеми. На сьогоднішній день міжнародне співробітництво є невід'ємною частиною кримінального процесу, оскільки забезпечує взаємодію та обмін інформацією між зацікавленими у позитивному завершенні кримінального провадження державами. У зв'язку із цим логічним є удосконалення інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва, що надає можливість підійти до нього більш комплексно та завершити у максимально короткі терміни.

Мета. Метою статті є розгляд особливостей інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва.

Аналіз наукових публікацій. Окремі аспекти особливостей інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва було розглянуто у працях І.В. Арістової, О.М. Бандурки, В.М. Брижко, Є.Д. Лук'янчикова, А.М. Новицького, О.С. Саїнчина, Д.Я. Семир'янова, Л.В. Трофімової, В.С. Цимбалюка, та інших вчених.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день низка міжнародних нормативно-правових актів наголошують на важливості міжнародного співробітництва. У міжнародному співробітництві під час кримінального провадження використовуються й спеціальні багатосторонні договори України щодо боротьби з конкретними видами злочинів, зокрема: Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом; Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї та інші. Міжнародне співробітництво здійснюється також за допомогою двосторонніх договорів України з іншими державами.

Прикладом можуть бути: Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах; Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах; Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію; Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про взаємну правову допомогу у кримінальних справах; Договір між Україною та Сирійською Арабською Республікою про правові відносини і взаємну правову допомогу в цивільних і кримінальних справах та інші [1, с. 453]. Принципи надання правової допомоги у кримінальних справах містяться в універсальних конвенціях та численних міжнародних угодах, що містять положення про співробітництво в боротьбі з тим чи іншим видом транснаціональної злочинності й доповнюють одна одну в цій сфері, а також у національному законодавстві. Важливе значення мають і двосторонні договори про взаємну правову допомогу, що найбільшу активність у цих відносинах проявляють США. Ці договори передбачають юридичну допомогу з широкого кола питань, включаючи надання інформації про банківські рахунки, надання копій певних державних документів, включаючи доповіді поліції, «замороження» й репатріацію вкраденої власності країн-учасниць договору. Свого часу важливим кроком у розвитку регламентації надання правової допомоги в кримінальних справах стала Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. [2], яка згодом була доповнена двома протоколами, викликаними практичною необхідністю, та Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 р. (Мінська конвенція) [3]. Зазначені конвенції заклали основу співробітництву держав, на що звертає увагу професор

Н. Бойстер: «Договори про взаємну правову допомогу заклали основу для інформаційного обміну за допомогою заходів, що передбачені статтею 22 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах» [4, с. 213]. Варто звернути увагу на те, що більшість видів міжнародної правової допомоги, а також саме міжнародне співробітництво у його широкому розумінні полягає у наданні різного роду інформації, котра має відношення до розслідуваного кримінального правопорушення. При цьому законодавець враховує не тільки інтереси осіб, котрі проводять досудове розслідування, але і особи, яка обвинувачується у його вчиненні або потерпіла від такого діяння.

Важливу роль у становленні та розвитку взаємної правової допомоги відіграє Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15 травня 1972 р. [5]. Згідно зі ст. 6 Конвенції, якщо особу підозрюють у вчиненні злочину, передбаченого законодавством договірної держави, ця держава може звернутися до іншої договірної держави із клопотанням про проведення розслідування у випадках та на умовах, передбачених цією Конвенцією. Серед цих умов, за яких держава може заявити відповідне клопотання, важливими є: постійне місце проживання у запитуваній державі підозрюваної особи; громадянство запитуваної держави підозрюваної особи або якщо ця держава є країною його походження; відбування покарання, за яке передбачено позбавлення волі, або якщо воно має відбуватися в запитуваній державі підозрюваної особи; якщо в запитуваній державі за той самий злочин або за інші злочини проти підозрюваної особи порушено кримінальне переслідування; якщо держава вважає, що передача провадження виправдана інтересами встановлення істини, і, зокрема, що найсуттєвіші докази є в запитуваній державі; якщо держава вважає, що присутність на судовому засіданні підозрюваної особи не може бути забезпечена в запитуючій державі, у той час як її присутність на судовому засіданні може бути забезпечена в запитуваній державі; якщо вона вважає, що вона не може сама виконати вирок, у разі винесення такого, навіть з використанням екстрадиції, у той час як запитувана держава спроможна це зробити [6, с. 106]. На сьогоднішній день ми вже чітко можемо прослідкувати тісну взаємозалежність держав між собою та прагнення міжнародного законодавця створити єдину, уніфіковану платформу, яка б мала прецедентну форму та надавала можли-

вість більш об'єктивно підходити як до розслідування кримінального правопорушення, так і до його судової оцінки та винесення справедливого та вичерпного вироку. В цьому контексті в межах міжнародного співробітництва інформаційне забезпечення досудового розслідування набуває транснаціональних рис. *Уніфікація та транснаціоналізація інформативного забезпечення полягає у:* 1) кореляції зусиль теоретиків та практиків кримінального процесу та кримінального права для створення єдиного підходу до процесу доказування; 2) винесенні міжнародної взаємодії у процесі доказування як одного із важливих шляхів інформаційного забезпечення досудового розслідування; 3) удосконаленні технічного та програмного забезпечення виявлення, вилучення, фіксації та вивчення доказової інформації; 4) відході від судово-експертного та суддівського суб'єктивізму; 5) обміні позитивним досвідом та практичними навичками із зарубіжними державами; 6) удосконаленні регулювання досудового розслідування кримінальних правопорушень (транснаціональних кримінально протиправних ситуацій), які виходять за межі національних кордонів.

Чільне місце серед джерел транснаціонального кримінального права посідає Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р., ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН [7] (набрала чинності у вересні 2003 р., Україна ратифікувала цю Конвенцію із застереженнями і заявами Законом від 4 лютого 2004 р.). Ця Конвенція містить положення про особливості співробітництва держав у сфері взаємної допомоги у кримінальних справах для окремих категорій злочинів. Йдеться, у першу чергу, про транснаціональні злочини, які являють собою «серйозні злочини», що «мають транснаціональний характер і вчинені за участю організованої злочинної групи» (ст. 3 п. 1) [6, с. 106]. Варто звернути увагу на те, що боротьба з транснаціональною організованою злочинністю і до сьогодні залишається одним із найважливіших проблем нашої держави.

На відміну від раніше прийнятих актів щодо співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, дана Конвенція ООН 2000 р. суттєво розширює коло тих злочинів, на які поширюється її дія, і тим самим – межі міжнародного співробітництва держав із надання правової допомоги. Режим такого співробітництва поширюється на будь-які злочини, здійснені транснаціональними

організованими злочинними угрупованнями, будь-то тероризм, піратство, захоплення заручників, вбивства, пограбування, наркобізнес, торгівля людьми, корупція, відмивання коштів, перешкоджання правосуддю тощо. Головними методами боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, як і раніше, задовго до початку глобалізації, є видача осіб та взаємна правова допомога, якій у Конвенції присвячена ст. 18 «Взаємна правова допомога». Відповідно до закріпленого в Конвенції принципу взаємності, «Держави-учасниці надають одна одній найширшу взаємну правову допомогу в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді у зв'язку зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією, як це передбачено у статті 3, і на взаємній основі надають одна одній іншу аналогічну допомогу, якщо запитувача Держави-учасниці має розумні підстави підозрювати, що злочин, зазначений у пункті 1 (а) чи (б) статті 3, є транснаціональним за своїм характером і, у тому числі, що потерпілі, свідки, доходи, засоби вчинення злочинів або докази щодо таких злочинів перебувають у запитуваній Державі-учасниці, а також що до вчинення цього злочину причетна організована злочинна група» (п. 1). Взаємна правова допомога надається в обсязі, максимально можливо відповідно до законів, договорів, угод і домовленостей запитуваної держави-учасниці, щодо розслідування, кримінального переслідування і судового розгляду у зв'язку зі злочинами, за вчинення яких до відповідальності у запитуваній Державі-учасниці може бути притягнута юридична особа відповідно до статті 10 цієї Конвенції (п. 2) [7]. Отже, в цьому контексті ми можемо говорити про глобалізацію та популяризацію міжнародного співробітництва в межах кримінального процесу.

Щодо обсягів правової допомоги, то в більшості міжнародних конвенцій він схожий і стосується зазвичай процесуальних (вручення документів, проведення допиту) і слідчих дій (огляд місця скоєння злочину, розшук злочинців), здійснення кримінального переслідування особи, передачі предметів (речових доказів), конфіскації майна, надання і обмін інформацією та інше. Взаємна правова допомога може включати різні види і обсяги у процесуальній сфері, слідчих діях та інших сферах та може запитуватися з метою: а) одержання показань свідків або заяв від окремих осіб; б) вручення судових документів; в) проведення обшуку і здійснення виїмки або арешту; г) огляд об'єктів і ділянок

місцевості; е) надання інформації, речових доказів і оцінок експертів; ф) надання оригіналів або завірених копій відповідних документів і матеріалів, включаючи урядові, банківські, фінансові, корпоративні чи комерційні документи; г) виявлення або відстеження доходів від злочинів, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів з метою доведення; h) сприяння добровільній явці відповідних осіб до органів запитуючої держави-учасниці; і) надання будь-якого іншого виду допомоги, що не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної держави-учасниці (п. 3). Щодо передачі кримінального переслідування, то в юридичній літературі існує думка, що ці дії не охоплюються обсягом правової допомоги. Вірогідно, це пов'язано з його значенням і складністю виконання на практиці. Слід зазначити, що коли держава передає кримінальне переслідування, мова йде про іноземного громадянина, який здійснив злочин на її території і сховався у запитуючій державі [7]. Варто звернути увагу на те, що протягом тривалого часу міжнародне співробітництво у кримінальному процесі, здебільшого, мало місце лише тоді, коли мова йшла про серйозні кримінальні правопорушення. Це доводиться і самими вищевказаними нормативно-правовими актами, назви яких говорять самі за себе. Однак на сьогоднішній день наша країна вже відійшла від такого роду стереотипів, у зв'язку із чим налагодженим став і обмін інформацією, котра має відношення до кримінального провадження. Таким чином, ми можемо говорити про те, що цінними стали не тільки певні дії з боку міжнародних та зарубіжних колег, але і мінімальна міжнародна правова допомога. Все це пояснюється низкою засад та принципів, на яких базується міжнародне співробітництво.

Принципи міжнародного співробітництва є попередніми правовими основами міжнародного співробітництва в сфері кримінального судочинства. Вони включають в себе: принцип поваги один одного національної незалежності, суверенітету і територіальної цілісності. Це один з основоположних принципів міжнародного права, який був визначений у Статуті Організації Об'єднаних Націй. Вона регулює всі двосторонні, а також багатосторонні міжнародні відносини, в тому числі міжнародних судових відносин в цілому і відносин кримінального правосуддя зокрема; принцип рівності і взаємної вигоди. У міжнародних відносинах всі країни, незалежно від їхніх політичних

режимів і розмірів, мають ті ж міжнародні права і обов'язки. У кримінальній процесуальній співпраці, цей принцип показує, що всі народи рівні у веденні кримінальної справи, мають рівні права і обов'язок, а не яка-небудь нація вдається до економічних, політичних, дипломатичних або військових заходів, щоб нав'язати свою волю інших народів в міжнародному співробітництві. Міжнародне співробітництво в галузі кримінального процесу також має забезпечити взаємні вигоди для всіх сторін. Будь-яка кримінальна справа, яка є шкідливою або несприятливою для будь-яких зі сторін, не може бути здійснено; принцип відповідності Конституції України, а також основним принципам міжнародного права; принцип дотримання міжнародних зобов'язань. Міжнародне співробітництво в галузі кримінального судочинства здійснюється на основі багатосторонніх або двосторонніх угод, які Україна підписує або приєднує; принцип взаємності. Цей принцип спрямований на забезпечення рівності та вигоди сторін в міжнародному співробітництві. Він буде застосовуватися до внутрішньо конкретних справ або питань, якщо Україна і партнери ще не підписали або приєдналися до міжнародних договорів, що стосуються міжнародного співробітництва. Однак, при всіх обставинах, міжнародне співробітництво відповідно до цього принципу не повинно суперечити положенням національного законодавства, міжнародним законам і практики [8, с. 72]. В межах інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва ми можемо виділити такі принципи: 1) принцип гласності судового розгляду – забезпечення відкритого обміну інформацією як під час судового розгляду між зацікавленими суб'єктами кримінального провадження, так і після нього; 2) принцип рівності людей перед судом – забезпечення реалізації судом усіх необхідних для притягнення до кримінальної відповідальності особи заходів та засобів, у т.ч. – отримання особистої інформації шляхом складення відповідних запитів до зарубіжних держав; 3) принцип взаємної інформаційної вигоди – залучення необхідних спеціалістів, а також вчинення інших процесуальних дій, необхідних для отримання доказової бази, достатньої для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Висновки. Таким чином, інформаційне забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва може бути

реалізоване у таких формах: 1) **вручення документів** (ст. 564 КПК України) – сутність вказаної форми полягає у сприянні компетентного органу іноземної держави у наданні інформації, котра стосується особливостей кримінального провадження особі, котра зазначається у запиті; вказане надає можливість проводити налагоджений обмін інформацією між державами, котрі мають відношення до певного кримінального провадження або особи, яка його вчинила. Отже, можна сказати, що такий документ і є джерелом інформаційного забезпечення досудового розслідування; 2) **виконання окремих процесуальних дій**: а) *тимчасова передача особи, яка тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території іншої держави і не притягується до кримінальної відповідальності у цьому кримінальному провадженні* (ст. 565 КПК України) – інформативність вказаної процесуальної дії в межах міжнародного співробітництва полягає у залученні окремих фігурантів для створення доказової бази по кримінальному провадженню, якщо на час виникнення потреби у тимчасовій передачі необхідна інформація була відсутня; б) *виклик особи, яка перебуває за межами України для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території країни* (ст. 566 КПК України) та в) *допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції* (ст. 567 КПК України) – вказані процесуальні дії надають можливість допитати осіб, котрі мають відношення до кримінального провадження та можуть сприяти процесу доказування як складової інформаційного забезпечення досудового розслідування; г) *контрольована поставка* (ст. 569 КПК України) – надає можливість слідчим та оперативним підрозділам організувати контроль за переміщенням заборонених до обігу предметів з метою встановлення ознак контрабанди та отримання доказової інформації; г) *створення і діяльність спільних слідчих дій* (ст. 571 КПК України) – надає можливість членам спільної слідчої групи взаємодіяти один із одним, у тому числі – в частині проведення процесуальних дій та обміну отриманою інформацією; 3) **видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)** (глава 44 КПК України) – загально-інформативна дія, необхідна для завершення кримінального провадження і призначення покарання винній особі.

Вказані форми інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва надають можливості виділити **міжнародні стандарти його організації, реалізації та удосконалення**: 1) гарантування дотримання прав та свобод людини та громадянина в межах кримінального провадження; 2) чітко визначений процесуальний порядок інформативного обміну між зацікавленими державами; 3) гарантування безпеки учасникам кримінального провадження незалежно від їх процесуального статусу нормами кримінального, кримінального процесуального та міжнародного права; 4) гарантування непритягнення до кримінальної відповідальності осіб які перебувають за межами України, та викликані для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України, якщо ними виконані всі процесуальні умови; 5) захист інформації, що містить державну таємницю; 6) надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору.

Ковальова О. В. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В статті розглядаються особливості інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва. Вказано, що більшість видів міжнародної правової допомоги, а також саме міжнародне співробітництво у його широкому розумінні полягає у наданні різного роду інформації, котра має відношення до розслідуваного кримінального правопорушення. При цьому законодавець враховує не тільки інтереси осіб, котрі проводять досудове розслідування, але і особи, яка обвинувачується у його вчиненні або потерпіла від такого діяння. Зазначено, що на сьогоднішній день можна прослідкувати тісну взаємозалежність держав між собою та прагнення міжнародного законодавця створити єдину, уніфіковану платформу, яка б мала прецедентну форму та надавала можливість більш об'єктивно підходити як до розслідування кримінального правопорушення, так і до його судової оцінки та винесення справедливого та вичерпного вироку. В цьому контексті в межах міжнародного співробітництва інформаційне забезпечення досудового розслідування набуває транснаціональних рис. Уніфікація та транснаціоналізація інформативного забезпечення полягає у: 1) кореляції зусиль теоретиків та практиків кримінального процесу та кримінального права для створення єдиного підходу до процесу доказування; 2) винесенні міжнародної взаємодії у процесі доказування як одного із важливих шляхів інформаційного забезпечення досудового розслідування; 3) удосконаленні технічного та програмного забезпечення виявлення, вилучення, фіксації та вивчення доказової інформації; 4) відході від судово-експертного та суддівського суб'єктивізму; 5) обміні позитивним досвідом та практичними навичками із зарубіжними державами; 6) удосконаленні регулювання досудового розслідування кримінальних правопорушень (транснаціональних кримінально протиправних ситуацій), які виходять за межі національних кордонів.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, інформаційне забезпечення, міжнародна правова допомога, досудове розслідування, кримінальне провадження, кримінальний процес.

Kovalyova O. V. FEATURES OF INFORMATION PROVISION OF PRE-JUDICIAL INVESTIGATION IN THE PROCESS OF INTERNATIONAL COOPERATION

The article examines the features of information provision of pre-trial investigation in the process of international cooperation. It is indicated that most types of international legal assistance, as well as international cooperation in its broadest sense, consists in providing various types of information related to the investigated criminal offense. At the same time, the legislator takes into account not only the interests of the persons conducting the pre-trial investigation, but also the person who is accused of committing it or suffered from such an act. It is noted that today it is possible to trace the close interdependence of states among themselves and the desire of the international legislator to create a single, unified platform that would have a precedent form and provide an opportunity to more objectively approach both the investigation of a criminal offense and its judicial assessment and sentencing fair and

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Верле Г. Принципы международного уголовного права : учебник / пер. с англ. С. В. Саяпина. Одесса : Фенікс, 2011. 910 с.
2. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036
3. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009
4. Boister N. An Introduction to Transnational Criminal Law. Oxford : University Press, 2012. 512 p.
5. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15 травня 1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008
6. Попко В. В. Принципи міжнародного співробітництва держав із надання взаємної правової допомоги у транснаціональному кримінальному праві. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 1. С. 105–117.
7. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789
8. Маланчук П. М., Кандиба Ю. О. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. *Правові горизонти*. 2017. № 3. С. 71–76.

comprehensive sentence. In this context, within the framework of international cooperation, information provision of pre-trial investigation acquires transnational features. The unification and transnationalization of informative provision consists in: 1) correlation of the efforts of theoreticians and practitioners of the criminal process and criminal law to create a unified approach to the process of proof; 2) recognition of international cooperation in the process of proof as one of the important ways of information provision of pre-trial investigation; 3) improvement of technical and software for detection, extraction, fixation and study of evidentiary information; 4) departure from judicial expert and judicial subjectivism; 5) exchange of positive experience and practical skills with foreign countries; 6) improvement of regulation of pretrial investigation of criminal offenses (transnational criminal illegal situations) that go beyond national borders.

Key words: international cooperation, information provision, international legal assistance, pre-trial investigation, criminal proceedings, criminal process.